

צווי בנין המשכן בכלל ובפרט

א. שמות | פרק לו, ח

ויעשו כל חכם לב בעשי המלאכה את המשכן עשר יריעת שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני כרבים מעשה השב עשה אתם:

ב. רמב"ן | שם

(ח) ויעשו כל חכם לב בעשי המלאכה את המשכן עשר יריעות – הנה החזיר בתורה מלאכת המשכן חמש פעמים, כי הזכיר את כולה בצואה בפרט ובכלל. תחלה (לעיל כה י – כח מג) אמר ועשית כך ועשית כך, ואחרי כן (לעיל לא ז – יא) הזכיר כולם בדרך כלל ועשו את כל אשר צויתך את אהל מועד ואת הארון לעדות, עד ככל אשר צויתך יעשו. והטעם בזה, שצוה השם למשה שיגיד אל בצלאל ואהליאב ולכל החכמים המלאכה בכללה ואחרי כן יקרבו אליה לעשותה, כי לא יכשרו למלאכת הקדש עד שישמעו כל המלאכה ויבינו אותה ויקבלו עליהם שידעו להשלימה. ובשעת המעשה הזכיר אותה תחלה בדרך הכלל הנזכר, ואמר (לעיל לה י – יא) יבאו ויעשו את כל אשר צוה ה' את המשכן את אהלו וגו', ויחסר מכאן פרט אחד, כי בודאי הוצרך משה לאמר אל החכמים העושים המלאכה. עשו המשכן עשר יריעות, אך היריעה כך ורחב כך, וכן בכל המלאכה, ולא הזכיר הכתוב זה, כי בידוע שאמר להם הכל כסדר, אחרי שעשו כן כל דבר ודבר:

והטעם בזה, כי לא הוצרך משה לפרוט להם כל המעשה דבר בדבר כאשר הוזכר בצואה ובמעשה, אבל קצרו להם כאלו אמר שיעשו משכן בעשר יריעות חמש כנגד חמש, והם הבינו כי יעשו לולאות מקבילות וקרסי זהב, וכיוצא בזה בכל המלאכה בקצרה רמז להם הענין, והם הבינו הכל, על כן לא האריך בפרט הזה, ירמוז הכתוב חכמתם ובינתם וטוב השכל שבהם. ואחר כן (בפסוקים לו ח, לט מב) החזיר המלאכה כולה בדרך הפרט הראשון (לעיל כה י – כח מג) ויעש כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן, ויעשו יריעות עזים, ויעש את הקרשים וגו', והיה מספיק בכל הענין שיאמר ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל כל המלאכה אשר צוה ה' אותך, ויאמר ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו, וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו אותה ויברך אותם משה (להלן לט מג). אבל רצה לומר כי משה הזכיר אל כל עדת בני ישראל והחכמים שם כל המלאכה בכלל, כי נתכוין בזה שיתנדבו העם כדי העבודה למלאכה הגדולה, ובעבור שישמעו החכמים וידעו אם יקבלו לעשותם כאשר נצטווה. ואחר כן הזכיר בפרט המעשה, להגיד שעשו כל החכמים במשכן, זהו שנאמר (כאן) ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן עשר יריעות:

ואמר ויעש יריעות עזים (פסוק יד), ויעש את הקרשים (פסוק כ), ירצה לומר ויעש כל חכם לב יריעות עזים. והזכיר בארון ויעש

בצלאל (להלן לז א), להגיד כי האומן הגדול שבהם הוא שעשה לבדו הארון. והטעם, בעבור שהוא מלא רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת (לעיל לא ג), שיתבונן בו ויעשנו בכוונה רצויה, כי אין במעשהו אומנות גדולה, אבל יש שם מלאכות שצריכות לאומנות יתירה ממנו. וחזר ואמר סתם ויעש את השלחן (להלן לז י), ויעש את המנורה (שם יז):

ועל דעת רבי אברהם (שם א) ירמוז אל בצלאל שעשה כל כלי הקדש. ואין כן דעתי, שגם בחצר המשכן אמר כן (להלן לח ט). אבל הוא חוזר לרמוז אל כל חכם לב כאשר אמר (כאן) במשכן. ואחר שהשלים כלל ופרט במעשה, הזכיר ההבאה אל משה בדרך הכלל, ואמר ויבאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו וגו' (להלן לט לג), להגיד חכמתם שהביאו אליו הכל כסדר, כי לא הביא אחד מהם מלאכתו לפניו עד שנשלמה כל המלאכה, כאשר אמר (בפסוק שלפניו) ותכל כל עבודת משכן אהל מועד. ואחרי שנשלמה נאספו כלם והראו אותה אליו כסדר, אמרו תחלה, רבינו הנה האוהל והנה כליו, ואחרי כן הנה הארון והנה בדין, וכן הכל:

והנה לא הזכיר במשכן וכל כליו כאשר צוה ה' את משה, אבל באלה הפקודים בבגדי כהונה יזכיר כן בכל דבר ודבר. והטעם, כי כלל מלאכת המשכן בפסוק שאמר בסוף (להלן לח כב) ובצלאל בן אורי בן חור עשה את כל אשר צוה ה' את משה. ואולי היה זה מפני שני הסדר, כמו שהזכירו רבותינו (ברכות נה א). ועל הכלל כל זה דרך חבה ודרך מעלה, לומר כי חפץ השם במלאכה ומזכיר אותה בתורתו פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה, כענין מה שאמרו במדרש יפה שיחת עבדי אבות לפני הקדוש ברוך הוא מתורתם של בנים, שהרי פרשתו של אליעזר שנים ושלושה דפין היא:

ג. רמב"ן | שמות כה, ב

(ב) כאשר דבר השם עם ישראל פנים בפנים עשרת הדברות, וצוה אותם על ידי משה קצת מצות שהם כמו אבות למצותיה של תורה, כאשר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתייהד, וישראל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצו על ידו של משה, וזכרת עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלהים כאשר התנה עמהם מתחלה ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה (לעיל יט ה), ואמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שם ו), והנה הם קדושים ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם. ולכן צוה תחלה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל. והנה עקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר (להלן כה כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת, על כן הקדים הארון והכפרת בכאן כי הוא מוקדם במעלה, וסמך לארון השלחן והמנורה שהם כלים כמוהו, ויזרו על ענין המשכן שבעבורם נעשה. אבל משה הקדים בפרשת ויקהל את המשכן את אהלו ואת מכסהו (להלן לה יא), וכן עשה בצלאל (להלן לו א), לפי שהוא הראוי לקדם במעשה:

וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתרו. וכמו שנאמר שם (לעיל כד טז) וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכתוב (דברים ה כא) הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, כן

כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ לד). והזכיר במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד "את כבודו ואת גדלו". והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני. ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה (דברים ד לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, כך במשכן כתיב (במדבר ז פט) וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו. ונכפל "וידבר אליו" להגיד מה שאמרו בקבלה שהיה הקול בא מן השמים אל משה מעל הכפרת ומשם מדבר עמו, כי כל דבור עם משה היה מן השמים ביום ונשמע מבין שני הכרובים, כדרך ודבריו שמעת מתוך האש (דברים ד לו), ועל כן היו שניהם זהב. וכן אמר הכתוב (להלן כט מב מג) אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם ונקדש בכבודי, כי שם יהיה בית מועד לדבור ונקדש בכבודי:

והמסתכל יפה בכתובים הנאמרים במתן תורה ומבין מה שכתבנו בהם (עי' להלן פסוק כא) יבין סוד המשכן ובית המקדש, ויוכל להתבונן בו ממה שאמר שלמה בחכמתו בתפלתו בבית המקדש ה' אלהי ישראל (מ"א ח כג), כמו שאמר בהר סיני ויראו את אלהי ישראל (לעיל כד י), והוסיף שם לפרש "ה'" לענין שרמזנו שם למעלה כי אלהי ישראל יושב הכרובים, כמו שאמר וכבוד אלהי ישראל עליהם מלמעלה היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה (יחזקאל י יט כ). ואמר דוד ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים וסוככים על ארון ברית ה' (דהי"א כח יח), וכן יזכיר תמיד בבית המקדש לשם ה' (מ"א ה יט), לשמך (שם ח מד), ויאמר בכל פעם ופעם ואתה תשמע השמים (שם ח לו), במדת רחמים, וכתוב (שם ח מד מה) והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר בניתי לשמך ושמעת השמים, ובביאור אמר כי האמנם ישב אלהים את האדם על הארץ הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוך (דהי"ב ו יח). וכתוב על הארון להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו (ש"ב ו ב). ובדברי הימים (א יג ו) להעלות משם את ארון האלהים ה' יושב הכרובים אשר נקרא שם, כי השם יושב הכרובים:

ד. רמב"ן | שמות לא, ב

(ב) ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור – אמר השם למשה ראה קראתי בשם, ומשה אמר לישראל ראו קרא ה' בשם (להלן לה ל). והטעם, כי ישראל במצרים פרוכים בעבודת חומר ולבנים, לא למדו מלאכת כסף וזהב וחרושת אבנים טובות ולא ראו אותם כלל. והנה הוא פלא שימצא בהם אדם חכם גדול בכסף וזהב ובחרושת אבן ועץ וחושב ורוקם ואורג, כי אף בלומדים לפני חכמים לא ימצא בקי בכל האומניות כלם, והיודעים ורגילים בהם ברא ידיהם תמיד בטיט ורפש לא יוכלו לעשות בהן אומנות דקה ויפה. ועוד, שהוא חכם גדול בחכמה בתבונה ובדעת להבין סוד המשכן וכל כליו למה צוו ואל מה ירמוזו. ולכן אמר השם למשה שיראה הפלא הזה, וידע כי הוא מלא אותו רוח אלהים לדעת כל אלה בעבור שיעשה המשכן, כי היה רצון מלפניו לעשות המשכן במדבר, ולכבודו בראו, כי הוא קורא הדורות מראש (ישעיה מא ד), כדרך בטרם אצרך בבטן ידעתך וטרם תצא מרחם הקדשתך

(ירמיה א ה). ובלשון הזה (לעיל טז כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים:

ולרבותינו בזה מדרש (שמו"ר מ ב) הראה אותו ספרו של אדם הראשון ואמר לו כל אחד התקנתו מאותה שעה, ואף בצלאל מאותה שעה התקנתו אותו, שנאמר ראה קראתי בשם בצלאל. והוא כענין שפירשתי. ועוד אמרו (ברכות נה א) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. והענין, כי המשכן ירמוז באלו והוא היודע ומבין סודו:

ה. רמב"ן | שמות כה, ב

והיו הבגדים צריכין עשייה לשמן, ויתכן שיהיו צריכין כוונה, ולכן אמר ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה, שיבינו מה שיעשו

ו. רמב"ן | שמות כה, י

וכן אמרו במדרש רבה (שמות לד ב) מפני מה בכל הכלים כתוב ועשית, ובארון כתיב ועשו ארון, א"ר יהודה בר' שלום אמר הקדוש ברוך הוא יבאו הכל ויתעסקו בארון שיזכו לתורה. והעסק, שיתנדב כל אחד כלי זהב אחד לארון, או יעזור לבצלאל עזר מעט, או שיכוונו לדבר:

ז. שמות | לא, ג

וְאִמְלֵא אֶתֹו רֹחַ אֱלֹקִים בְּחַכְמָה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה:

ח. רש"י | שם

(ג) בחכמה – מה שאדם שומע מאחרים ולמד: ובתבונה – מבין דבר מלבדו, מתוך דברים שלמד: ובדעת – רוח הקדש:

ט. שמות | לז, א

וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתִים וַחֲצֵי אַרְכּוֹ וְאִמָּה וַחֲצֵי רַחְבּוֹ וְאִמָּה וַחֲצֵי קָמָתוֹ:

י. בעל הטורים | שם

(א) ויעש בצלאל את הארון. בכולם לא הזכיר בצלאל אלא על הארון, לומר שהיה בצל אל וידע סוד הארון והמרכבה, שהארון הוא כנגד כסא הכבוד (תנחומא ויקהל ז). וג' פעמים ארון בפרשה (הכא ולהלן פסוק ה) שג' ארונות עשה (יומא עב ב). וסמך לארון השלחן על שם זה השלחן אשר לפני ה' (יחזקאל מא כב):

